

EPIDEMIČNE BOLEZNI V ISTRI V 19. IN 20. STOLETJU
/ LE MALATTIE EPIDEMICHE IN ISTRIA TRA '800
E '900 / ZARAZNE BOLESTI U ISTRI TIJEKOM 19. I
20. STOLJEĆA. PRISPEVKI S ŠTUDIJSKEG DNEVA /
RELAZIONI DELLA GIORNATA DI STUDIO,
IZOLA – ISOLA, 6. 10. 2009.

(ur. Ante Škrobonja), Histria Editiones, Kopar, 2010.

Nakon što je početkom listopada 2009., u organizaciji koparskoga Humanističkog društva Histria, u Izoli održan znanstveni skup o zaraznim bolestima u Istri tijekom 19. i 20. stoljeća koji je okupio desetak izlagača, u izdanju *Histria Editiones* objavljen je zbornik koji zainteresiranoj javnosti podastire njihova izlaganja, podijeljena u dvije cjeline: 19. (13-88) i 20. *stoljeće* (89-182). „Spontani trilingvizam“ studijskog dana, što ga je u uvodnoj riječi, naslovljenoj *Reminiscencije koje vode dalje* (9-12), oslikao urednik Ante Škrobonja, odrazio se i pri oblikovanju knjige: osim kratkog, ali instruktivnog *Predgovora* Deana Krmca (7-8), spomenutog uredničkog teksta i kratkih biografija zastupljenih autora (185-191), objavljenih dvojezično, radovi su tiskani kako su i napisani, odnosno hrvatskim, slovenskim i talijanskim jezikom.

Članak Zvonke Zupanič Slavec, *Epidemije in razvoj zdravstvene strategije proti njim skozi čas* (15-32), otvara cjelinu posvećenu 19. stoljeću, a riječ je o svojevrsnom uvodu u zajedničku temu, koji se, opsegom ujednačen s ostalim tekstovima, širinom zahvata znatno od njih razlikuje. Pokraj pojašnjenja osnovnih termina, nužnih za razumijevanje problematike kojoj je posvećen zbornik, autorica je sažeto oslikala ulogu epidemija kroz povijest, ali i razvoj borbe protiv njih. Iako je riječ o svjetskim ili barem europskim povijesnim mijenama epidemija i epidemiologije, primjeri su često povezani s područjem današnje Slovenije.

Vezi gladi i epidemije pjegavog tifusa posvećen je tekst Rina Ciguija, „*Febbre maligna con accidenti di petecchie*“. *Alcune considerazioni sulla carestia e sull'epidemia di tifo petecchiale in Istria nel 1817* (33-48). Godine čestih političkih promjena i višekratnih vojnih sukoba neizbježno su se odrazile na ekonomsku nestabilnost, a ekstremni vremenski uvjeti uništili su znatan dio uroda; izglednjelo stanovništvo

pokošeno je „posljednjom velikom epidemijom ancien régimea“ uglavnom zbog nepovoljnih životnih uvjeta u istarskim gradovima. Analizirano arhivsko gradivo, osim što otkriva zapuštenost urbanih cjelina sjeverozapadne Istre, sačuvalo je i brojne praktične savjete onodobnih zdravstvenih djelatnika kojima bi se umanjila opasnost od zaraza.

Tijekom 19. stoljeća istarsko je područje bilo višekratno izloženo epidemijama kolere, a podložnost koparskoga i okolnog stanovništva toj bolesti opisana je u radu Urške Železnik, *Kolera in urbano prebivalstvo: Koper in obalna mesta v 19. stoletju* (49-67). Uz očekivane dodirne točke s prethodnim tekstom, autorica na primjeru pet valova epidemije (1836. – '37., 1849., 1855., 1866. i 1886.) ukazuje kako pobolijevanju ni podlijevanju bolesti nisu bili jednakomjerno izloženi svi društveni slojevi. Siromašnije stanovništvo nije se moglo na vrijeme ukloniti nadirućoj epidemiji, a neimaština koja je utjecala na sve životne aspekte neizbježno se odražavala u niskom stupnju higijene velikog broja žitelja.

Spora modernizacija istarskog poluotoka razlogom je što su se različiti elementi tradicionalnog načina života očuvali i u 19. stoljeću, a primjer uspjele prilagodbe staroga svetačkog kulta novim nedaćama opisan je u studiji Amira Muzura, *Istarski sveti Rok: od zaštitnika od kuge do zaštitnika od kolere* (69-78). Svecu kojem se puk redovito obraćao kao branitelju od kužnih epidemija, što dokazuje činjenica kako mu je posvećeno „šest župa, tridesetak crkava i četrdesetak oltara“ u Istri, pobožno se stanovništvo utjecalo i u vrijeme epidemija kolere. Vrijeme u kojem su mu posvećivani novi sakralni objekti, kao i njihova raširenost, nesumnjivi su indikatori rasprostranjenosti pojedinih valova kolere u Istri.

Niz tekstova posvećenih epidemijama tijekom 19. stoljeća zaključuje Euro Ponte, raspravom *Il colera del 1886 a Muggia* (79-88). Lučki gradić između Kopra i Trsta, pod jakim utjecajem potonjega urbanog središta, redovito je zahvaćan epidemijama kolere koje su iscrpljivale istarsko stanovništvo. Usprkos skromnim izvorima koji ne pružaju suviše podataka o prevenciji ili suzbijanju zaraze, autor je analizom župnih matičnih knjiga umrlih došao do egzaktnih podataka o žrtvama zaraze.

Istraživački „izlet“ Roberta Matijašića u 20. stoljeće, naslovljen *Malarija u južnoj Istri prema objavljenim tekstovima Bernarda Schiavuzzija* (91-104), koristan je pregled raširenosti malarije diljem Istre u desetljećima pred I. svjetski rat, ali i aktivnosti što su ih javnozdravstveni djelatnici poduzimali kako bi dokučili uzroke te bolesti i konačno je iskorijenili. U članku je također istaknuta potreba proučavanja raznorodne Schiavuzzijeve djelatnosti i bibliografije.

Pandemiju španjolske gripe 1918./'19. na primjeru istarskog sela istražila je Iva Milovan u studiji *Španjolska gripa u južnoj Istri – osvrt na Marčanu* (105-112). Nakon

što je u prvom dijelu ukratko opisano globalno širenje gripe, a posebno najsmrtonosniji drugi val u drugoj polovici 1918. godine, drugi dio teksta donosi podatke o Marčani, za koju je usporedbom matičnih knjiga umrlih utvrđen vidno najveći broj umrlih. Korisnim se izvorom podataka pokazao i pulski bolnički registar za 1918., iz kojeg je moguće iščitati važnost primjerene zdravstvene skrbi u borbi protiv te bolesti.

Milan Radošević pružio je člankom *Pomor od tuberkuloze u Istri između 1918. i 1935. godine – osvrt na statistička i analitička izvješća istarskih liječnika* (113-140) iscrpan uvid u raširenost tuberkuloze na istarskom području za talijanske uprave. Istarska provincija i čitava Julijska krajina u poraću su nadmašivale talijanski prosjek mortaliteta od tuberkuloze, dosegnut tek tijekom tridesetih godina. Kombinacija podataka iz relevantne literature, suvremenih novinskih izvješća i korisnog arhivskoga gradiva urodila je studijom koja se ne iscrpljuje, nesumnjivo korisnim, statističkim uvidima, nego opisuje i kontekst u kojem su nastajali liječnički izvještaji.

Tuberkuloza je također u žarištu interesa Deborah Rogoznice i Deana Krmca, ali njihovo istraživanje, *Tuberkuloza na koprskom območju po drugi svetovni vojni s posebnim poudarkom na migraciji prebivalstva* (141-166), povezuje rasprostranjenost tuberkuloze s masovnim poratnim migracijama stanovništva sjeverozapadne Istre. Posljednje godine II. svjetskog rata i promjene granica u poraću utjecale su na promjene ustaljenog ritma istarskih stočara, a novi pravci sezonskih selidbi stoke pomogli su širenju bruceloze, kako to argumentirano opisuje Edi Terević člankom *Bruceloza u Istri u 20. stoljeću* (167-182). Energična reakcija novih vlasti rezultirala je učinkovito provedenim, ali nepopularnim mjerama koje su, među ostalim, uzrokovale i masovno napuštanje ovčarstva te migraciju seoskog stanovništva u gradove. Posebna zanimljivost dvaju posljednjih tekstova leži u činjenici što donose nove, korisne i zanimljive podatke o traumatičnom razdoblju, ponajčešće obrađivanom kroz prizmu političke povijesti, dok su društvene implikacije uglavnom prepuštene memoarskoj literaturi. Čitatelj zainteresiran za odraz globalnih potresa na različite oblike istarske svakodnevice sredinom dvadesetog stoljeća nesumnjivo će u obje studije pronaći više informacija koje pomažu u domišljanju šire slike rata i poraća na istarskom prostoru.

Zbornik o zaraznim bolestima u Istri nesumnjivo je korisna publikacija koja ukazuje na današnji stupanj istraženosti različitih pitanja povezanih s epidemijama na istarskom prostoru u posljednja dva stoljeća, istodobno nenametljivo sugerirajući buduće pravce historiografskih istraživanja.

Mihovil Dabo